

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND
INNOVATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN
TASHKENT STATE UNIVERSITY OF UZBEK
LANGUAGE AND LITERATURE NAMED AFTER
ALISHER NAVOI

XALQARO ILMIY-AMALIY ONLAYN KONFERENSIYA

«ZAMONAVIY DUNYODA SOTSILOGIYA VA AMALIY PSIXOLOGIYA MUAMMOLARI»

2024

2024-yil 1-may

Toshkent 2024

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR KAFEDRASI

**«ZAMONAVIY DUNYODA SOTSILOGIYA
VA AMALIY PSIXOLOGIYA MUAMMOLARI»**

**(“PROBLEMS OF SOCIOLOGY AND APPLIED PSYCHOLOGY IN THE
MODERN WORLD”**

**«ПРОБЛЕМЫ СОЦИОЛОГИИ И ПРИКЛАДНОЙ ПСИХОЛОГИИ В
СОВРЕМЕННОМ МИРЕ»**

**«MODERN DÜNYADA SOSYOLOJI VE UYGULAMALI PSIKOLOJININ
SORUNLARI»**

**«ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДЕГІ ӘЛЕУМЕТТАНУ ЖӘНЕ ҚОЛДАНБАЛЫ
ПСИХОЛОГИЯ МӘСЕЛЕСІ»**

XALQARO ILMIY-AMALIY ONLAYN KONFERENSIYASI

M A T E R I A L L A R I

**“ZUXRO BARAKA BIZNES”
TOSHKENT – 2024**

muammo esa ilmiy jihatdan yoshlar kamolotida yangicha talablar shakllanishiga zamin hozirlaydi. [6]

Har qachongidan ko‘ra ko‘proq ichki va tashqi go‘zallikning axloq bilan birlashuviga ahamiyat kuchaydi. Ta‘lim tizida esa xususan, musiqa ta‘limida yoshlardagi faqat tashqi ko‘rinish estetik madaniyatning yaxshi bo‘lishiga olib kelmasligi, balki ulardan musiqiy – ma‘naviy boy, pokiza, ma‘naviy dunyoqarashi keng, saxovatli, iymonli, muomala madaniyati yuksak bo‘lishi kabi umuminsoniy ma‘naviy qadriyatlar talab etila boshlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. В.И. Петрушин. Музыкальная психология. Москва «Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС» 1997. 383стр.
2. А.Р.Бахриев. Ўқувчиларда муסיкий тингловчилик маданиятини шакллантириш. замонавий таълим. 39-45.
3. <https://lex.uz/docs>
4. <https://daryo.uz>
5. Divnogorseva S. Yu. Duxovno-nravstvennoye vospitaniye v teorii i opite pravoslavnoy pedagogicheskoy kulturi. M.: Izd-vo PSTGU, 2012.
6. <https://cyberleninka.ru/article/n/yoshlarning-ma-naviy-axloqiy-tarbiyasini-shakllantirishning-pedagogik-xususiyatlari>
7. У.Ю.Юлдошев, (2019). Муסיқа ўқитувчиси мутахассислигининг замонавий модели ва профессиограммаси. Современное образование (Узбекистан), (9 (82)), 47-53.

UDK: 159.9

O‘SMIRLAR O‘RTASIDA BULLINGGA TA‘SIR ETUVCHI, IJTIMOY VA PSIXOLOGIK OMILLAR

Amirova Luiza Maratovna

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O‘zbek tili va adabiyoti universiteti
Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasida o‘qituvchisi.

Annotatsiya: maqolada o‘smirlik davridagi bulling va uning mohiyati yuzaga kelib chiqish sabablari, zo‘ravonlik, bezorilikning psixologik omillari, oilaviy munosabatlarning ahamiyati, bulling tushunchasining qo‘llanilishi va ilmiy nazariy tahlili, olimlarning fikrlari bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: bulling, tushuncha, ong, jamiyat, zo‘ravonlik, tajavuz, tazyiq, yoshlar, o‘smirlik, ta‘sir.

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS INFLUENCING BULLYING AMONG ADOLESCENTS

Abstract: the article describes the causes of bullying in adolescence and its essence, violence, psychological factors of bullying, the importance of family

relationships, the application and scientific and theoretical analysis of the concept of bullying, the opinions of scientists.

Key words: bullying, understanding, consciousness, society, violence, aggression, oppression, youth, adolescence, influence

Bugungi kunda "bullying" tushunchasi keng tarqalmoqda bu tushuncha zo'rvonlik, tazyiq bezorilik degan ma'nolarda qo'llaniladi. O'smirlar bazan tazyiqga uchrashib turishi mumkin. Zo'rvonlik Amerikaning psixologik assotsiatsiyasi tomonidan tajovuzning eng dahshatli shakli sifatida belgilanadi. Bugungi jamiyatda yoshlar zo'rvonligi misollari tarixiy zo'rlash, o'ldirish, o'q otish va jang qilishdir. Ommaviy axborot vositalarida zo'rvonlik o'smirlarga ta'sir qilishi va ularni agressiv harakat qilishiga olib kelishi mumkin. Ko'plab universitetlar tomonidan "Media zo'rvonliklarining yoshlarga ta'siri" nomli tadqiqotida aytilishicha, "Zo'rvon televidenie va filmlar, video o'yinlari va musiqa bo'yicha tadqiqotlar ommaviy axborot vositalari zo'rvonliklarining zudlik bilan va uzoq muddatli munosabatlarda agressiv va zo'rvonlik harakati ehtimolini oshirayotgani haqida aniq dalillarni keltirmoqda." Bu yerda "media" sizning internetda, televizorda, jurnallarda, kinolarda, video o'yinlar, reklama va hokazolarda o'zingiz ko'rgan, ko'rgan yoki ular bilan muloqotda bo'lgan har qanday narsa deb ta'riflanadi. Ota-onalar yoki ota-onalar tomonidan yetarli darajada nazoratni olmagan o'smirlar yomon tanqislik qilgani sababli tajovuzkor xatti-harakatlar yoki jinoyatchilik faoliyati bilan shug'ullanishga moyil bo'ladilar. Bezorilik muammosining birinchi tizimli tadqiqotlari Skandinaviya tadqiqotchilari tomonidan amalga oshirildi: D. Olweus, P.P. Heinemann, A. Pikas, E. Roland. Ular bullying (ingliz tilidan bully - bully) tushunchasini ishlab chiqdilar, uni zulm, diskriminatsiya va zo'rvonlik deb ta'rifladilar. Ushbu va keyingi ishlardan ma'lum bo'lishicha, maktablarda bezorilik ta'sirchan darajada keng tarqalgan. Zamonaviy statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, dunyo bo'ylab maktab o'quvchilarining uchdan bir qismi kamida bir marta zo'rvonlikka duchor bo'lgan. Bezorilikka jalb qilish, uning paydo bo'lishi paytida ham, kattalar hayotida ham jiddiy psixologik oqibatlariga olib keladi. Hozirda ma'lumki, bunday oqibatlar nafaqat jabrlanuvchining holatiga tushib qolgan (o'zini o'zi qadrlashi pasayadi, ular depressiv va tashvishli kasalliklardan ko'proq azoblanadi, yolg'izlik tuyg'usini boshdan kechiradi va hokazo) bolalar uchun ham mavjud. bezorilik tashabbuskorlari uchun (balog'at yoshida ular noqonuniy xatti-harakatlarga, shuningdek, o'z joniga qasd qilish xatti-harakatlariga ko'proq moyil bo'ladi) va bir vaqtning o'zida jabrlanuvchi va bezori holatiga tushib qolganlar uchun. Olweus ta'kidlaganidek, "Talaba bir yoki bir nechta o'quvchilar tomonidan qayta-qayta va vaqt o'tishi bilan salbiy xatti-harakatlarga duchor bo'lgan da, uni qo'rqitishadi". Salbiy harakat - bu boshqa shaxsga qasddan shikast etkazish yoki noqulaylik tug'dirishga harakat qilish. Shunday qilib, zo'rvonlik va jabrlanuvchilar o'rtasida kuch farqlari mavjud bo'lgan da sodir bo'lishi mumkin, shuning uchun jabrlanuvchi zo'rvonlik xatti-harakatlaridan himoya qila olmaydi. Bezorilik holatining rol tuzilishi mustaqil tadqiqot mavzusi bo'lib, unda bezorilik tajovuzkor va jabrlanuvchi o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sir sifatida emas, balki murakkab ijtimoiy hodisa sifatida qaraladi, unga institutsional va madaniy omillar hissa qo'shadi. unda butun sinf jamoasi ishtirok

onlayn so‘rov natijalari shuni ko‘rsatadiki, tengdoshlarni qo‘llab-quvvatlash zo‘ravonlik bilan salbiy bog‘liq va o‘g‘il va qiz bolalar uchun akademik natijalar bilan ijobiy bog‘liq. Boshqa tomondan, yuqori ijtimoiy xulq-atvorga ega va past ijtimoiy tashvishga ega bo‘lgan do‘stlarga ega bo‘lish zo‘ravonlik xavfini kamaytiradi va akademik samaradorlikni oshiradi. Bezorilik va haqoratli maktab madaniyati o‘quvchilarning muvaffaqiyatiga to‘sqinlik qiladi va ularning ijtimoiy va hissiy farovonligiga salbiy ta‘sir qiladi. Maktablarda bezorilik butun dunyoda keng tarqalgan muammo bo‘lib, deyarli hamma joyda bezorilikka qarshi tashabbuslar amalga oshirilayotganiga qaramay, hech bir jamiyat bu muammodan himoyalangan. Bezorilik bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar zo‘ravonlikning tabiati, zo‘ravonlikka ta‘sir etuvchi omillar, zo‘ravonlik va jabrlanuvchining xususiyatlari, shuningdek, zo‘ravonlikning jismoniy, ijtimoiy, ruhiy va akademik oqibatlarini haqida aniqroq ma‘lumotlarni taqdim etdi. Tadqiqotlar, shuningdek, maktablarda zo‘ravonlikning oldini olish va kamaytirishga yordam beradigan ko‘plab amaliy strategiyalarni taklif qildi. Samarali zo‘ravonlikning oldini olish dasturlari jamiyat uchun zo‘ravonlikni aniq belgilashi va o‘quvchilar, maktab xodimlari, ota-onalar va jamiyatning boshqa a‘zolarini asosiy jamoa sifatida o‘z ichiga olishi kerak. Talabalarning o‘rganishi va rivojlanishi uchun xavfsiz muhit yaratish uchun ular bir-biri bilan muloqot qilishni o‘rganishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ажиев, В. В. Особенности личности несовершеннолетних правонарушителей / В. В. Ажиев // Теория и практика общественного развития. - 2012. - № 5. - С. 288-290
2. Бердышев, И. С. Медико-психологические последствия жестокого обращения в детской среде. Вопросы диагностики и профилактики: практическое пособие для врачей и социальных работников / И. С. Бердышев, М. Г. Нечаева. - Санкт-Петербургское государственное учреждение социальной помощи семьям и детям «Региональный центр «Семья», 2005. - 76 с.
3. Бочавер, А. А. Буллинг как объект исследований и культурный феномен / А. А. Бочавер, К. Д. Хломов // Психология. Журнал ВШЭ. - 2013. - № 3. - С. 147-159.
4. Бочавер А.А., Кузнецова В.Б., Бианки Е.М., Дмитриевский П.В., Завалишина М.А., Капорская Н.А., Хломов К.Д. Опросник риска буллинга (ОРБ) // Вопросы психологии. 2015. №5. С. 149-157.
5. Быкова, Е. А. Проблема профилактики буллинга в образовательной организации / Е. А. Быкова, С. В. Истомина // Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика. - 2016. - № 3. - С. 73-78.
6. Ведерникова Е.А. Буллингу младших подростков, и его профилактика в школе URL: https://elibrary.ru/download/elibrary_28782126_54637124.pdf (дата обращения 07.04.2023).
7. Всемирная организация здравоохранения, Европейское региональное бюро. Буллинг (издевательства, травля) среди подростков в Российской Федерации. URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/325519/HSBC-Fact-